

УДК 376.091.2:377](045)

[https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-9\(37\)-954-966](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-9(37)-954-966)

Малишевська Ірина Анатоліївна доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри спеціальної та інклюзивної освіти, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, вул. Садова, 2, м. Умань, 20300, тел.: (04744) 3-45-82, <https://orcid.org/0000-0003-0889-2552>.

Малишевський Олег Володимирович доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри професійної освіти та технологій за профілями, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, вул. Садова, 2, м. Умань, 20300, тел.: (04744) 3-45-82, <https://orcid.org/0000-0002-7653-7862>.

ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ В ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ

Анотація. У статті здійснено аналіз наукової літератури з проблеми організації інклюзивного навчання в закладах професійної (професійно-технічної) освіти. Досліджено, що в умовах кризового стану в Україні особливе значення має обґрунтування проблеми організації інклюзивного навчання осіб з особливими освітніми потребами в системі професійної (професійно-технічної) освіти. У зв'язку з цим вітчизняний освітній простір передбачає модернізацію професійної (професійно-технічної) освіти відповідно до інклюзивних новацій, що вимагає запровадження нових механізмів подальшого вдосконалення системи освіти та її ресурсного забезпечення. З'ясовано, що організація інклюзивного навчання у закладах професійної (професійно-технічної) освіти є відображенням об'єктивних вимог щодо забезпечення права на якісну освіту осіб з особливими освітніми потребами.

Окреслено основні проблеми організації інклюзивного професійного (професійно-технічного) навчання в Україні: відсутність належного забезпечення інформаційної, безбар'єрної доступності осіб з особливими освітніми потребами до освітнього процесу; відсутність якісного інклюзивного навчання; недостатня підготовка педагогічних фахівців професійної освіти до роботи в умовах інклюзивного освітнього середовища.

Доведено, що для якісної організації інклюзивного навчання осіб з особливими освітніми потребами в закладах професійної (професійно-технічної) освіти необхідно забезпечити функціонування комфортного, безпечного, безбар'єрного інклюзивного освітнього середовища. Визначено основні стратегічні завдання для функціонування інклюзивного освітнього середовища в закладах професійної (професійно-технічної) освіти, які забезпечать:

архітектурну доступність та безпечність закладу освіти; проведення корекційно-розвиткових та психолого-педагогічних занять для осіб з особливими освітніми потребами; систематичний психолого-педагогічного супровід осіб з особливими освітніми потребами; підготовку та перепідготовку педагогічних фахівців професійної освіти до роботи в умовах інклюзивного освітнього середовища з метою організації якісного інклюзивного навчання.

Ключові слова: інклюзивне навчання, професійна (професійно-технічна) освіта, заклади професійної (професійно-технічної) освіти, особи з особливими освітніми потребами, педагогічні фахівці, інклюзивне професійне (професійно-технічної) навчання, інклюзивне освітнє середовище, безбар'єрне освітнє середовище.

Malyshevska Iryna Anatoliivna Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of Special Education Department, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, St. Sadova, 2, Uman, 20300, tel.: (04744) 3-45-82, <https://orcid.org/0000-0003-0889-2552>.

Malyshevskiy Oleh Volodymyrovych Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor at Vocational Education and Profile Technologies Department, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, St. Sadova, 2, Uman, 20300, tel.: (04744) 3-45-82, <https://orcid.org/0000-0002-7653-7862>.

PROBLEMS OF ORGANIZING INCLUSIVE EDUCATION IN PROFESSIONAL (VOCATIONAL) EDUCATION INSTITUTIONS

Abstract. The article analyzes the scientific literature on the problem of organizing inclusive education in professional (vocational) education institutions. It has been investigated that in the conditions of the crisis in Ukraine, the substantiation of the problem of organizing inclusive education of people with special educational needs in the system of professional (vocational) education is of particular importance. In this regard, the national educational space provides for the modernization of professional (vocational) education in accordance with inclusive innovations. It requires the introduction of new mechanisms for the education system's further improvement and its resource provision. It has been discovered that the organization of inclusive education in professional (vocational) education institutions is a reflection of objective requirements for ensuring the right to quality education of people with special educational needs.

The main problems of inclusive professional (vocational) training's organization in Ukraine have been outlined. These are: the lack of proper provision of information, barrier-free accessibility of people with special educational needs to the educational process; lack of quality inclusive education; insufficient training of pedagogical vocational specialists to work in the conditions of an inclusive educational environment.

It has been proven that for the high-quality organization of inclusive education of people with special educational needs in professional (vocational) education institutions, it is necessary to ensure the functioning of a comfortable, safe, barrier-free inclusive educational environment. The main strategic tasks for the functioning of an inclusive educational environment in professional (vocational) education institutions have been determined, which will ensure: architectural accessibility and safety of the educational institution; conducting correctional and developmental as well as psychological and pedagogical classes for people with special educational needs; systematic psychological and pedagogical support of people with special educational needs; training and retraining of pedagogical specialists in vocational education to work in an inclusive educational environment with the aim of organizing high-quality inclusive education.

Keywords: inclusive education, professional (vocational) education, institutions of professional (vocational) education, people with special educational needs, pedagogical specialists, inclusive professional (vocational) education, inclusive educational environment, barrier-free educational environment.

Постановка проблеми. Пріоритетним напрямом розвитку сучасної вітчизняної освіти є забезпечення рівних прав та можливостей у здобутті якісної освіти для всіх без будь-якої дискримінації. Освіта для всіх – це відповідальність системи освіти; це організація у закладах освіти інклюзивного навчання як системи освітніх послуг, гарантованих державою, що базується на принципах недискримінації, врахування багатоманітності людини, ефективного залучення та включення до освітнього процесу всіх його учасників [1].

Реалізація цього стратегічного напрямку вимагає створення інклюзивного, безбар'єрного, сприятливого для розвитку освітнього середовища, яке сприяє формуванню життєвих компетентностей, розвитку здібностей та обдарувань кожного незалежно від віку, статі, раси, стану здоров'я, громадянства, національності, політичних, релігійних чи інших переконань, місця проживання, мови спілкування, соціального і майнового стану тощо. Інклюзивне освітнє середовище є проєкцією соціально-суспільного середовища, в якому мають враховуватися відмінності та задовольнятися особливі потреби всіх учасників освітнього процесу [2]. Передумовою впровадження інклюзивного навчання є створення інклюзивного освітнього середовища, яке забезпечує усім суб'єктам освітнього процесу можливості для ефективного саморозвитку, сприяє вирішення проблеми освіти осіб з особливими освітніми потребами, зокрема їх успішну адаптацію та соціалізацію. Реалізація інклюзивних тенденцій в Україні актуалізує проблеми організації інклюзивного навчання у закладах професійної (професійно-технічної) освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукові розвідки (В. Гладуш, О. Глоби, Т. Дегтяренко, В. Засенко, А. Колупаєвої, І. Малишевської, О. Мартинчук,

С. Миронової, Л. Савчук, Т. Сак, Н. Софій, О. Таранченко, О. Федоренко та ін.) окреслюють основні чинники нерозв'язаних проблем в організації інклюзивного навчання осіб з особливими освітніми потребами у закладах освіти, зокрема і професійно-технічної. До них відносять: прискорене впровадження інклюзивного навчання в Україні упродовж останніх років; недостатня обізнаність педагогічних фахівців з методологічними засадами інклюзивної освіти, технологічними та методичними засобами впровадження інклюзивного навчання; недостатнє усвідомлення значущості, особливостей та змісту діяльності педагогічних фахівців в умовах інклюзивного навчання; відсутність безбар'єрного та безпечного інклюзивного освітнього середовища тощо. Наразі, науковці вбачають вирішення проблеми організації інклюзивного навчання осіб з особливими освітніми потребами у створенні ефективного інклюзивного освітнього середовища у закладах освіти та модернізації підготовки педагогічних фахівців, які беруть безпосередню участь в організації і забезпеченні функціонування інклюзивного освітнього середовища на основі формування професійної здатності виконувати функції наставника, тьютора, фасилітатора й інфлюенсера, та визначати індивідуальну освітню траєкторію особи з особливими освітніми потребами на всіх рівнях освіти.

Мета статті. У статті представлено основні проблеми організації інклюзивного навчання в закладах професійної (професійно-технічної) освіти в Україні.

Виклад основного матеріалу. У контексті трансформаційних процесів вітчизняної освіти особливого значення набуває реформування професійної (професійно-технічної) освіти як ключового напрямку розвитку людського капіталу та отримання економічної вигоди у формі сталого зростання й конкурентоздатності на ринку праці. Реформування професійної (професійно-технічна) освіти можливе за умови: системної державної підтримки; відновлення системи професійної освіти й створення ефективної мережі закладів освіти; переорієнтації її на потреби економіки військового часу; забезпечення змісту і якості освіти, що відповідають сучасним вимогам і потребам ринку праці; створення безпечних умов для навчання та викладання; забезпечення психологічної підтримки усіх учасників освітнього процесу; стимулювання та заохочення до реалізації нелінійних траєкторій підвищення кваліфікації і професійного розвитку педагогів з урахуванням сучасних реалій [3].

В умовах кризового стану в Україні актуальною є модернізація професійної (професійно-технічної) освіти у напрямі впровадження в її систему інклюзивного навчання осіб з особливими освітніми потребами.

В Україні реалізацію права осіб з особливими освітніми потребами на якісну освіту розглядають як одне із найважливіших завдань державної політики. Інститут освітньої аналітики [4] сформулював основні виклики в освіті осіб з особливими освітніми потребами в умовах воєнного стану,

зокрема створення безпечного, безбар'єрного, інклюзивного освітнього середовища.

Загострення уваги держави до соціальних проблем осіб з особливими освітніми потребами в кризових умовах сьогодення відображає систему нового інклюзивного підходу до професійної (професійно-технічної) освіти. Впровадження інклюзивного навчання у закладах професійної (професійно-технічної) освіти професійної (професійно-технічної) освіти в Україні є відображенням об'єктивних вимог щодо забезпечення права на якісну освіту осіб з особливими освітніми потребами. Адже соціальна ізоляція негативно впливає на всі сфери їхнього життя та є перешкодою для реалізації особистих здібностей і талантів. Отже, проблема організації інклюзивного навчання в системі професійної (професійно-технічної) освіти є актуальною, оскільки щороку зростає кількість осіб, що потребують отримання спеціальної освіти і якісних додаткових послуг в умовах інклюзивного освітнього середовища.

Аналіз наукової літератури та вітчизняного досвіду впровадження інклюзивних новацій дав можливість визначити основні проблеми організації інклюзивного навчання осіб з особливими освітніми потребами у закладах професійної освіти. До них віднесли:

- відсутність належного забезпечення інформаційної, безбар'єрної (архітектурної та транспортної) доступності осіб з особливими освітніми потребами до освітнього процесу;
- недостатня самореалізація осіб з особливими освітніми потребами, в тому числі з інвалідністю, через відсутність якісного інклюзивного навчання;
- освітнє середовище не створює належних умов для отримання якісної інклюзивної освіти, соціалізації, підготовки до самостійного життя та професійної діяльності;
- недостатня підготовка педагогічних фахівців до роботи в умовах інклюзивного освітнього середовища.

Отже, для якісної організації інклюзивного навчання осіб з особливими освітніми потребами в закладах професійної (професійно-технічної) освіти необхідно забезпечити ефективне функціонування усіх компонентів інклюзивного освітнього середовища.

У процесі аналізу науково-методичної літератури на предмет ефективного функціонування інклюзивного освітнього середовища у закладах освіти, І. Малишевською визначено компоненти такого середовища, зокрема: предметно-просторовий – сукупність об'єктів предметно-просторового оточення, що забезпечить фізичну доступність осіб з особливими освітніми потребами до освітніх послуг; науково-методичний – сукупність практично зорієнтованих і науково обґрунтованих методик, які дадуть змогу забезпечити доступність осіб з особливими освітніми потребами до змісту освітніх програм засобами адаптивного програмного і технічного забезпечення; корекційно-розвитковий – комплекс освітньо-розвиткових технологій, спрямованих на

адаптацію освітнього процесу, забезпечення індивідуалізації і різноманітності завдань для осіб з особливими освітніми потребами, організацію і проведення спеціальних корекційних занять з урахуванням особливостей психофізичного розвитку кожної дитини; психолого-педагогічний – команда психолого-педагогічних фахівців, які володіють необхідним фаховим потенціалом для виконання своїх обов'язків в умовах інклюзивного навчання, здатні професійно співпрацювати та надавати підтримку особам з особливими освітніми потребами [5].

Функціонування інклюзивного освітнього середовища в закладах професійної (професійно-технічної) освіти має будуватися як на загально-дидактичних принципах навчання, так і на принципах інклюзивної освіти, зокрема:

- кожна особа має право на освіту не залежно від її здібностей і досягнень;
- єдність освітнього простору на засадах консолідації парадигм і технологій спеціальної і загальноосвітньої підтримки кожної особи та індивідуального і диференційованого підходів;
- наступність і комплексність у забезпеченні матеріальними, навчально-методичними, кадровими та іншими ресурсами, необхідними для ефективного функціонування інклюзивного освітнього середовища;
- командний підхід – спільна робота державних і громадських організацій, кваліфікованих медичних, психолого-педагогічних фахівців на засадах взаємодопомоги, забезпечуючи системність і цілісність середовища;
- варіативність корекційно-розвиткового середовища;
- динамічність освітнього процесу за рахунок модульної організації навчальних програм і курикулумів;
- добровільність – усі учасники освітнього процесу в умовах інклюзивного освітнього середовища навчаються, взаємодіють і співпрацюють один з одним добровільно.

Очевидним є те, що навчання в умовах інклюзивного освітнього середовища являє собою сучасну технологію, яка використовує педагогіку відносин, а не вимог, пріоритетними для якої є: соціальна адаптація особи з особливими освітніми потребами на кожному віковому етапі розвитку; природовідповідність освітніх задач, методів, методик можливостям особи з особливими освітніми потребами; розвиток інформаційної культури, комунікативних компетентностей, умінь взаємодіяти з іншими людьми; створення безбар'єрного освітнього середовища на лише фізичного, а й психологічного, адже безбар'єрність – це філософія суспільства без обмежень, готовність створювати середовище, у якому буде комфортно усім учасникам освітнього процесу. Змістова структура інклюзивного освітнього середовища повинна будуватися за принципом доступності, гуманності та ефективності, бути гнучкою, взаємозамінною, мотивувати до навчання й стимулювати до саморозвитку осіб з особливими освітніми потребами [5–7].

Отже, в основу процесу формування інклюзивного освітнього середовища в закладах професійної (професійно-технічної) освіти покладено загальний принцип, який виключає будь-яку дискримінацію, передбачає доступність освіти та пристосування її до різних потреб усього учнівського розмаїття.

У ході вивчення науково-методичної літератури встановлено, що інклюзивне освітнє середовище в закладах професійної (професійно-технічної) освіти повинно гарантувати:

- охорону і зміцнення психофізичного здоров'я, емоційний і життєвий добробут особи з особливими освітніми потребами, а також повагу до їхньої людської гідності, особистих почуттів і потреб, формувати й підтримувати позитивну самооцінку;
- максимальну реалізацію навчального потенціалу та корекцію психофізичного стану особи з особливими освітніми потребами;
- матеріально-технічне обладнання відповідно до особливостей розвитку кожної особи з особливими освітніми потребами;
- організацію варіативної (диференційованої), особистісно спрямованої розвитково-корекційної освіти осіб з особливими освітніми потребами на засадах вільного вибору засобів, видів активності і форм організації навчання, а також свободу висловлення власних почуттів і думок;
- умови для виконання фахових обов'язків і стимулювання позитивної мотивації професійного саморозвитку психолого-педагогічних кадрів;
- відкритість освітнього процесу і залучення батьків та громадських організацій до освітньої діяльності, а також забезпечення їх інформаційною підтримкою щодо освіти, виховання, охорони і зміцнення здоров'я осіб з особливими освітніми потребами.

Інклюзивним називаємо кероване інклюзивними принципами синергетичне освітнє середовище, здатне самовдосконалюватися й забезпечувати якісну психолого-педагогічну підтримку і задоволення індивідуальних освітніх потреб кожної особи з особливими освітніми потребами на засадах відкритості і професійної співпраці.

Законодавче трактування сучасного інклюзивного освітнього середовища визначається як сукупність умов, способів і засобів їх реалізації для спільного навчання, виховання та розвитку здобувачів освіти з урахуванням їхніх потреб та можливостей [1]. Вивчення законодавчих документів, наукової і навчально-методичної літератури засвідчує загальну тенденцію державної політики на ефективну реалізацію інклюзивного навчання на усіх рівнях освіти й удосконалення системи підготовки педагогічних фахівців до роботи в умовах інклюзивного освітнього середовища.

Сучасний підхід до організації інклюзивного навчання осіб з особливими освітніми потребами в закладах професійної (професійно-технічної) освіти закріплено в законодавчій базі України, зокрема: у Законах «Про освіту», «Про професійну (професійно-технічну) освіту», Порядку організації

інклюзивного навчання у закладах професійної (професійно-технічної) освіти, Національній стратегії розвитку інклюзивного навчання на період до 2029 року, Національній стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року [1; 2; 7–9].

Закон України «Про освіту» [1] регулює суспільні відносини в галузі навчання, виховання, професійної, загальнокультурної підготовки громадян. З урахуванням основних статей закону, розробляються інші закони, які визначають нормативно-правові засади функціонування усієї структури освіти, зокрема і для осіб з особливими освітніми потребами. Право громадян України на доступну якісну освіту, у тому числі й особам з особливими освітніми потребами, закріплене у ст. 3 Закону і гарантується незалежно від віку, статі, раси, стану здоров'я, інвалідності. У статті наголошено, що право особи з особливими освітніми потребами на освіту може реалізовуватися шляхом її здобуття на різних рівнях освіти, у різних формах і різних видів; держава створює умови для здобуття освіти особами з особливими освітніми потребами з урахуванням індивідуальних потреб, можливостей, здібностей та інтересів, а також забезпечує виявлення та усунення факторів, що перешкоджають реалізації прав і задоволенню потреб таких осіб у сфері освіти. Позитивним надбанням освітньої галузі є затвердження Законом «Про освіту» нової термінології, що відповідає концептуальним вимогам міжнародних законодавчих документів щодо організації інклюзивного навчання, зокрема: інклюзивне навчання, інклюзивне освітнє середовище, особи з особливими освітніми потребами, безпечне освітнє середовище, корекційно-розвиткові послуги (допомога), психолого-педагогічний супровід, розумне пристосування, універсальний дизайн у сфері освіти.

У ст. 3 Закону «Про професійну (професійно-технічну) освіту» [8] визначено, що інклюзивне професійне (професійно-технічне) навчання – це система освітніх послуг для здобуття професії або професійних навичок особами з особливими освітніми потребами, гарантованих державою. У Законі наголошено, що заклади професійної (професійно-технічної) освіти можуть створювати у своєму складі інклюзивні групи для навчання осіб з особливими освітніми потребами (ст. 12); керівник державного закладу професійної (професійно-технічної) освіти на підставі письмового звернення особи з особливими освітніми потребами, її батьків або законних представників в обов'язковому порядку утворює інклюзивні групи для навчання осіб з особливими освітніми потребами (ст. 24).

Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання в закладах професійної (професійно-технічної) освіти» [9] визначено організаційні засади інклюзивного навчання в закладах професійної (професійно-технічної) освіти незалежно від форми власності та підпорядкування з метою реалізації права осіб з особливими освітніми потребами на здобування якісної освіти, перепідготовки та

підвищення кваліфікації з урахуванням їх потреб та можливостей. У документі прописано, що організація освітнього процесу здобувачів освіти з особливими освітніми потребами в закладах професійної (професійно-технічної) освіти передбачає:

- створення інклюзивного освітнього середовища та забезпечення психолого-педагогічного супроводу здобувачів освіти з особливими освітніми потребами;
- приведення території закладу професійної (професійно-технічної) освіти, будівель, споруд та приміщень у відповідність з вимогами державних будівельних норм, стандартів та правил. У разі коли наявні будівлі, споруди та приміщення закладів професійної (професійно-технічної) освіти неможливо повністю пристосувати для потреб осіб з інвалідністю, здійснюється їх розумне пристосування з урахуванням універсального дизайну;
- забезпечення здобувачів освіти з особливими освітніми потребами необхідними спеціальними засобами корекції психофізичного розвитку згідно з типовим переліком, затвердженим МОНУ;
- диференційований підхід до розроблення освітньої програми, оцінки та контролю якості знань здобувачів освіти з особливими освітніми потребами;
- застосування в освітньому процесі найбільш прийнятних для здобувачів освіти з особливими освітніми потребами методів і способів спілкування, зокрема української жестової мови та рельєфно-крапкового шрифту (шрифту Брайля), із залученням відповідних фахівців і педагогічних працівників;
- забезпечення доступності інформації в різних форматах (шрифт Брайля, збільшений шрифт, електронний формат та інші).

У Постанові зазначено, що з метою організації інклюзивного навчання здобувачів освіти з особливими освітніми потребами наказом керівника в закладі професійної (професійно-технічної) освіти в межах існуючої штатної чисельності створюється команда психолого-педагогічного супроводу. До складу команди психолого-педагогічного супроводу залучаються педагогічні працівники закладу професійної (професійно-технічної) освіти, які працюють із здобувачем освіти з особливими освітніми потребами безпосередньо, зокрема: майстри виробничого навчання або педагоги професійного навчання, асистент майстра виробничого навчання, асистент викладача, керівник фізичного виховання, інші педагогічні працівники відповідно до штату закладу професійної (професійно-технічної) освіти; представник адміністрації закладу професійної (професійно-технічної) освіти та інші фахівці (за потреби), а також за наявності керівник гуртка, перекладач-дактолог, завідувач гуртожитку, коменданти, вихователь, лікар, медична сестра. Постановою затверджено, що освітні послуги надаються здобувачам освіти з особливими освітніми потребами закладами професійної (професійно-

технічної) освіти із застосуванням особистісно зорієнтованих методів навчання та з урахуванням індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності таких осіб.

Аналіз законодавчих документів показує, що МОНУ створює можливості для отримання додаткової постійної чи тимчасової підтримки в умовах інклюзивного навчання особам з особливими освітніми потребами у закладах професійної (професійно-технічної) освіти, базуючись на освітніх потребах незалежно від наявності інвалідності. Це засвідчує загальну тенденцію освітньої політики на розв'язання проблем організації інклюзивного навчання осіб з особливими освітніми потребами в умовах закладу професійної (професійно-технічної) освіти. Упродовж останніх років МОНУ здійснено ряд першочергових заходів щодо формування інклюзивного освітнього середовища, зокрема й у закладах професійної (професійно-технічної) освіти: впроваджено державну субвенцію на підтримку осіб з особливими освітніми потребами; виділено кошти державного та місцевих бюджетів на закупівлю обладнання для утворених інклюзивно-ресурсних центрів; здійснено закупівлі комплектів сучасних методик світового рівня для оснащення інклюзивно-ресурсних центрів; введено надбавки 20% для педагогічних працівників за роботу в інклюзивних класах (групах); виділено кошти державного та місцевих бюджетів на оснащення ресурсних кімнат тощо.

Згідно з даними державної статистичної звітності станом на 01.09.2023 р. мережа закладів професійної (професійно-технічної) освіти становить 665 закладів, з яких: 607 закладів професійної (професійно-технічної) освіти; 7 закладів професійної (професійно-технічної) освіти, що є структурними підрозділами закладів вищої освіти; 51 навчальний центр при установах виконання покарань, ПТУ соціальної реабілітації, ПТУ при колоніях. У закладах професійної (професійно-технічної) освіти навчаються 3,3 тис. осіб з інвалідністю. За оперативними даними департаментів (управлінь) освіти і науки обласних, Київської міської військових адміністрацій у 2023/2024 навчальному році кількість закладів професійної (професійно-технічної) освіти, у яких навчаються особи з інвалідністю – 447. Здобувачі освіти здобувають професійну (професійно-технічну) освіту у 127 інклюзивних групах та 155 спеціальних групах. Загальна кількість будівель закладів професійної (професійно-технічної) освіти – 2246 (навчальні корпуси, майстерні, їдальні, гаражі тощо), доступних для осіб з інвалідністю – 52%. Загальна кількість гуртожитків – 546, з них, доступних для осіб з інвалідністю – 58%. Кількість закладів професійної (професійно-технічної) освіти, в яких наявні такі засоби та пристосування: зовнішній пандус – 80%; внутрішній пандус – 11%, вхідні двері відповідної ширини для осіб з інвалідністю (маломобільних груп) – 100%; облаштована для осіб з інвалідністю (маломобільних груп) туалетна кімната – 3%; ліфт або підйомна маршова платформа для осіб з інвалідністю (маломобільних груп) – 3%; безперешкодний доступ

до споруд цивільного захисту – 29%; попереджувальні та інформаційні тактильні елементи біля входу в будівлю – 20%; надано інформацію про небезпеку знаками, піктограмами, мовою легкого читання, аудіо повідомленнями всередині будівлі – 17%; місця паркування транспортних засобів для осіб з інвалідністю – 36% [10].

Міністерством освіти і науки України розроблено Національну стратегію розвитку інклюзивного навчання на період до 2029 року та операційний план з її реалізації на 2024–2026 роки. Метою Стратегії є забезпечення доступу до якісної освіти кожній особі із створенням умов для розвитку її потенціалу з урахуванням індивідуальних потреб та можливостей. Стратегією передбачено впровадження єдиної та ефективної державної системи для якісного інклюзивного навчання на усіх рівнях освіти, зокрема і професійної (професійно-технічної), яке забезпечує особам з особливими освітніми потребами якісні освітні послуги відповідно до індивідуальних потреб у комфортному, безпечному, безбар'єрному, дружньому до кожного учасника освітнього процесу інклюзивному освітньому середовищі. У документі представлено стратегічні завдання, розв'язання яких сприятиме функціонуванню вищезначеного інклюзивного освітнього середовища [2].

Висновки. Аналіз вітчизняних наукових досліджень та законодавчих документів дав можливість визначити проблеми організації інклюзивного навчання осіб з особливими освітніми потребами в закладах професійної (професійно-технічної) освіти. До основної з яких віднесли відсутність ефективного безбар'єрного інклюзивного освітнього середовища в закладах професійної (професійно-технічної) освіти. У ході дослідження окреслено основні стратегічні завдання для функціонування якісного інклюзивного освітнього середовища у закладах професійної (професійно-технічної) освіти: забезпечення архітектурної доступності та безпечності закладу освіти; запровадження наставництва для педагогічних працівників з питань інклюзивного навчання; забезпечення проведення корекційно-розвиткових занять для осіб з особливими освітніми потребами, відповідно до їх потреб; забезпечення систематичного психолого-педагогічного супроводу осіб з особливими освітніми потребами та інші.

Перспективу подальших досліджень вбачаємо у розв'язанні проблеми професійної співпраці педагогічних фахівців професійної (професійно-технічної) освіти в умовах організації інклюзивного навчання осіб з особливими освітніми потребами.

Література:

1. Про освіту : закон України ред. від 16.08.24 р. № 2145-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/en/2145-19#Text> (дата звернення 28.08.2024).
2. Про схвалення Національної стратегії розвитку інклюзивного навчання на період до 2029 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації на 2024–2026 роки : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 7.06.2024 р. № 527-р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/527-2024-p#Text> (дата звернення 29.08.2024).

3. Малишевський О. В., Грітченко А. Г. Проблеми та перспективи професійної (професійно-технічної) освіти у воєнний та повоєнний час. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. 2023. № 1. С. 118–128.

4. Освіта України в умовах воєнного стану. Інформаційно-аналітичний збірник / за ред. С. Шкарлет та ін. Київ: Міністерство освіти і науки України; Інститут освітньої аналітики, 2022. URL: https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2022/08/education-of-ukraine_2022.pdf (дата звернення 28.08.2024).

5. Малишевська І. А. Професійна діяльність різнопрофільних фахівців в умовах інклюзивного освітнього середовища : навч.-метод. посібник. Умань: Візаві, 2021. 156 с.

6. Колупаєва А. А., Таранченко О. М. Навчання дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі : навчально-методичний посібник. Харків: Вид-во «Ранок», 2019. 304 с.

7. Про схвалення Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.04.2021 р. №366-р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-p#Text> (дата звернення 30.08.2024).

8. Про професійну (професійно-технічну) освіту : Закон України ред. від 6.05.23 р. № 103/98-ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/103/98-вр#Text> (дата звернення 28.08.2024).

9. Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах професійної (професійно-технічної) освіти : Постанова Кабінету Міністрів України від 10.07.2019 р. № 636. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/636-2019-p#n8> (дата звернення 28.08.2024).

10. Статистичні дані. *Міністерство освіти і науки України*. URL : <https://mon.gov.ua/osvita-2/inklyuzivne-navchannya/statistichni-dani> (дата звернення 29.08.2024).

References:

1. Zakon Ukrainy «Pro osvitu» [The Law of Ukraine «On Education»]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/en/2145-19#Text> [in Ukrainian].

2. Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy «Pro skhvalennia Natsionalnoi stratehii rozvytku inkluzyvnoho navchannia na period do 2029 roku ta zatverdzhennia operatsiinoho planu zakhodiv z yii realizatsii na 2024–2026 roky» [Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine «On the approval of the National strategy for the development of inclusive education for the period until 2029 and the approval of the operational plan of measures for its implementation for the years 2024-2026»]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/527-2024-p#Text> [in Ukrainian].

3. Malyshevskiy, O. V., & Hritchenko, A. H. (2023). Problemy ta perspektyvy profesiinoi (profesiino-tekhnichnoi) osvity u voiennyi ta povoienni chas [Problems of professional (vocational) education in war and post-war times]. *Zbirnyk naukovykh prats Umanskooho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu, issue 1, 118–128* [in Ukrainian].

4. Shkarlet, S. (Eds.) (2022). *Osvita Ukrainy v umovakh voiennoho stanu. Informatsiino-analitychnyi zbirnyk* [Education of Ukraine under martial law. Informational and analytical collection]. Kyiv: Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy; Instytut osvitnoi analityky. Retrieved from https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2022/08/education-of-ukraine_2022.pdf [in Ukrainian].

5. Malyshevskaya, I. A. (2021). *Profesiina diialnist riznoprofilnykh fakhivtsiv v umovakh inkluzyvnoho osvitnoho seredovyscha* [Professional activity of specialists of various fields in the conditions of an inclusive educational environment]. Uman: Vizavi [in Ukrainian].

6. Kolupaieva, A. A., & Taranchenko, O. M. (2019). *Navchannia ditei z osoblyvymy osvitnimy potrebamy v inkluzyvnomu seredovyschi* [Education of children with special educational needs in an inclusive environment]. Kharkiv: Ranok [in Ukrainian].

7. Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy «Pro skhvalennia Natsionalnoi stratehii iz stvorennia bezbar'ierneho prostoru v Ukraini na period do 2030 roku» [Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine «On the approval of the National Strategy for the creation of a barrier-free space in Ukraine for the period up to 2030»]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-p#Text> [in Ukrainian].

8. Zakon Ukrainy «Pro profesiinu (profesiino-tekhnichnu) osvitu» [The Law of Ukraine «On Vocational Education»]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/103/98-вр#Text> [in Ukrainian].

9. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy «Pro zatverdzhennia Poriadku orhanizatsii inkliuzyvnoho navchannia u zakladakh profesiinnoi (profesiino-tekhnichnoi) osvity» [Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine «On the approval of the Procedure for the organization of inclusive education in institutions of professional (vocational and technical) education»]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/636-2019-п#n8> [in Ukrainian].

10. Statystychni dani [Statistical data]. (n.d.). *mon.gov.ua*. Retrieved from <https://mon.gov.ua/osvita-2/inklyuzivne-navchannya/statistichni-dani> [in Ukrainian].